

.....
систематизировано и дано характеристику основных групп историографических источников указанной проблемы.

Ключевые слова: историография, исторические источники, украинско-молдавские взаимоотношения, МАССР, национальная политика, историографическая критика.

Belous S.V. MOLDAVIAN AUTONOMOUS SOVIET SOCIALIST REPUBLIC 1924 - 1940 PP. HISTORY OF PROBLEMS

The article examines the main trends of Ukrainian and foreign historiography of education, socio-economic and ethno-cultural development MARSR. Found systematized and described the main group historiographical sources with this problem.

Keywords: historiography, historical sources, ukraine-moldovan relations, MARSR, national politics, historiographic criticism.

УДК 94(477) «1924 -1940»

В.А.Тучинський

ЖУРНАЛ «КРАСНАЯ БЕССАРАБИЯ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ МОЛДАВСЬКОЇ АВТОНОМНОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті аналізуються публікації журналу «КраснаяБессарабия», що був офіційним органом Товариства бессарабців протягом 1926-1938 рр.На його сторінках публікувалася значна кількість джерел та інших матеріалів, що проливають світло на історію МАРСР яка існувала у складі УРСР 1924-1940 рр.

Ключові слова: «КраснаяБессарабия», МАРСР, історичне джерело, україно-молдовські взаємини, національна політика.

У 1924 році на лівобережжі Дністра було створено Молдавську Автономну Радянську Соціалістичну Республіку, яка проіснувала у складі УРСР до 1940 року. Це державно-політичне утворення мало активно впливати на вирішення «Бессарабського питання», а можливо і перекинути полум'я світової революції у напрямку Балкан та південно-східної Європи.

Досліджуючи історію Автономної Республіки варто зауважити, що в архівах України та Молдови зберігається дуже мало історичних документів, що проливають світло на історію Республіки, значна їх кількість загинула в роки Другої світової війни, а текст багатьох джерел є згасаючим. За таких умов зростає місце і роль періодики, як важливої групи історичних джерел. Досліджуючи зміст публікацій періодики варто зауважити, що всі ці видання носили відверто пропагандистський характер. Однак, на основі критичної оцінки з них можна запозичити значну кількість фактичної інформації про різні аспекти історії Республіки.

Цікавим та маловідомим джерелом періодики з історії МАРСР є журнал «Красная Бессарабия», що видавався у Москві протягом 1926-1938 рр. Нині майже всі примірники журналу зберігаються у відділі періодики національної бібліотеки ім.В.Вернадського.

Досліджуючи вказану проблему слід зауважити, що окремі публікації з журналу використовували дослідники історії Молдавської Автономної Республіки та Бессарабії міжвоєнного періоду. Це стосується перш за все монографії Я.М.Копанського [1]. В ній досліджується діяльність Товариства бессарабців офіційним органом якого була «Красная Бессарабия», а тому автор широко використовує опубліковані на її сторінках матеріали. Характеристику окремих публікацій журналу можна знайти у не великій за обсягом науковій розвідці С.Н.Распопової [2]. Значну кількість різноманітних джерел з історії МАРСР, що опубліковані в журналі використовували історики Придністровської Молдавської Республіки при підготовці посібника з історії самопроголошеної Республіки [3].

Автор публікації ставить за мету дати характеристику публікацій журналу в яких характеризується соціально-економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток Республіки, а також рух за приєднання Бессарабії до СРСР.

Після окупації Бессарабії Румунією у 1918 р. та громадянської війни близько 500 тис. бессарабців опинилися за її межами [4, с. 27]. Більшість із них оселилися на території

лівобережжя Дністра, а також в Україні, Росії та інших республіках СРСР. Десятки тисяч вихідців із Бессарабії емігрували до країн Центральної та Західної Європи, а також Америки.

Більшовицьке керівництво намагаючись повернути Бессарабію до складу СРСР розпочало активну пропагандистську кампанію із використанням бессарабських емігрантів не тільки на території СРСР але і фактично по усьому світу. З цією метою 4 травня 1924 р. на установчому з'їзді бессарабців, що поживали у Москві було створено Товариство бессарабців «Руки геть румунських загарбників від Бессарабії». Першим головою товариства було обрано О.В.Христева, одного із керівників боротьби за встановлення влади більшовиків в Бессарабії [1, с. 48]. Активісти Товариства бессарабців були активними учасниками створення МАРСР. Створення Молдавської Автономної Республіки на лівобережжі Дністра у жовтні 1924 р. визначило головні напрямки діяльності Товариства бессарабців, найважливішим завданням якого стало приєднання Бессарабії до Радянського Союзу.

Протягом 1924-1925 рр. на території СРСР виникло більше 150 відділень Товариства. На Вінниччині такі організації було створено у Козятині, Жмеренці та Ободівці [5, с. 56]. Другий пленум Товариства, що відбувся у Москві у грудні 1925 р. прийняв рішення заснувати друкований орган, ним став журнал «Красная Бессарабия». Перший номер журналу було надруковано накладом дві тисячі примірників у лютому 1926 р. Головним редактором журналу став П.Н.Алісов. З травня 1929 р. і до кінця 1932 р. редколегію журналу очолював М.Я.Полянський [1, с. 71].

«Красная Бессарабия» друкувалася російською мовою, її примірники розповсюджувалися на території СРСР, а також у відділення Товариства в Країнах Європи та Америки, були активні спроби нелегально завести її і на територію Бессарабії.

Центральне місце в журналі займало висвітлення «Бессарабського питання» в радянсько-румунських взаєминах. Редакція використовувала різноманітні форми подачі матеріалів, від короткої інформації до проблемних та узагальнюючих статей. Наприклад рубрика «Як вони керують Бессарабією», що з'явилась вже у першому номері журналу, містила повідомлення про розправи жандармів над селянами Сорокського повіту Бессарабії. Журнал постійно публікував статті про ситуацію в Румунії. Такі матеріали були як правило упередженими і містили лише критичні матеріали про соціально-економічне та політичне становище Румунської держави, відносини якої з СРСР до початку 30-х рр. були дуже складними. Позитивно оцінювалася лише діяльність Комуністичної партії Румунії. В журналі публікувалися радянські дипломатичні документи, що відображали боротьбу за повернення Бессарабії до складу Радянського Союзу. Одним із важливих напрямків в діяльності журналу стало наведення переконливих доказів того, що народ Бессарабії є невід'ємною частиною населення СРСР. Така інформація подавалася на прикладі боротьби пролетаріату та селянства Бессарабії проти румунських окупантів.

Важливе місце у публікаціях журналу «Красная Бессарабия» займали статті з історії створення Молдавської Автономної Республіки. Так у №4 за 1927 р. журнал опублікував документи ініціативної групи на чолі з Г.Котовським, в яких обґрунтовувалася необхідність створення Республіки на лівобережжі Дністра [6, с. 55-56]. Протягом наступних років видання продовжувало публікацію таких джерел. У № 6 за 1928 р. було опубліковано доповідну записку М.Фрунзе, з якою він звернувся до ЦК РКП(б) напередодні створення Республіки. В ній зокрема зазначалося: «Молдавська Республіка може відіграти ту ж роль, що і Карельська по відношенню до Фінляндії. Вона слугувала б об'єктом привернення уваги та симпатій бессарабського населення дала б ще більший привід претендувати на воз'єднання з нею Задністров'я» [7, с. 12].

«Красная Бессарабия» на своїх сторінках публікувала матеріали з'їздів та конференцій, що відбувалися в Автономній Республіці. Зокрема, протягом 1930-1931 рр. кілька номерів журналу були присвячені публікації документи Першого Все молдавського з'їзду Рад, на якому було обрано керівні органи Республіки [8]. У № 3 за 1933 р. журнал опублікував матеріали Першої Все молдавської партійної конференції [9]. В одному із номерів «Красной Бессарабии» за 1928 р. опубліковано текст її Конституції, що була прийнята 23 квітня 1925 р. на Першому з'їзді Рад МАРСР [10]. Цікавою для дослідника історії МАРСР є дискусія, що мала місце на сторінках журналу з приводу затвердження символіки Республіки [11]. Остаточно герб та прапор Автономної Республіки було затверджено лише у 1938 р., до цього Автономна Республіка використовувала радянські державні символи УРСР.

Журнал публікував матеріали в яких показувалися успіхи в економічному, політичному та культурному розвитку МАРСР. Лише за 1929-1933 рр. журнал видрукував понад сто таких публікацій переважна більшість з яких носили пропагандистський характер. На сторінках журналу публікувалися статті про розвиток промисловості і транспорту. Так у журналі за 1930 р. № 4 була опублікована досить велика за обсягом стаття Голови Раднаркому МАРСР С.І.Димитріу про головні підсумки розвитку Автономної Республіки за 1928-1929 господарський рік [12]. Наведені у ній статистичні матеріали можуть бути використані при дослідженні соціально-економічного розвитку Республіки. У № 6 за 1933 р. Голова ЦВК Автономної Республіки Є.П.Воронович із більшовицькою прямою характеризував успіхи керівництва Республіки у проведенні «суцільної колективізації сільського господарства та боротьбу із куркульством» [13, с.65]. У цьому ж номері опублікована стаття С.В.Бантке про будівництво консервних заводів у Тирасполі і Рибниці та допомогу у будівництві надану промисловими підприємствами Одеси та Миколаєва. Редакція журналу публікувала також статті про досягнення окремих колгоспів, зокрема «Комсомольська іскра» с. Хрустова, «Маяк» та імені «Г.Бужора» м. Рибниця.

У березні 1930 р. в журналі було опубліковано статтю В.А.Луценка [14]. В ній наводяться цифри зростання бюджету Республіки та суми матеріальної допомоги УРСР. З неї дізнаємося про те, що бюджет Республіки у 1928-1929 господарському році склав 8,3 млн. крб., а матеріальна допомога УРСР Автономній Республіці у 1929-1930 р. склала 4 млн.крб.

Із публікації В.Ф.Андріяшева, що міститься у № 5 за 1936 р. читач дізнається про будівництво Тираспольської ТЕС. Значну увагу автор приділяє також будівництву електростанцій у Рибниці, Дубосарах, Григоріополі та Кам'янці [15]. У цьому ж номері опубліковані цікаві статистичні матеріали про роботу виноробних заводів у Тирасполі та Попенках. У публікації журналу за 1937 р. дослідник знайде значну кількість статистичного матеріалу про роботу підприємств місцевої промисловості Автономної Республіки.

Протягом 1931 р. «Красная Бессарабия» публікувала цілу серію статей про комуну бессарабців с. Ободівки нині Тростянецького району Вінницької області. Зокрема у № 3-4 наведено детальний аналіз господарської діяльності комуні за 1930 р. У № 5-6 журналу містить велику за обсягом публікацію керівника комуні В.Ф. Левицького, який детально розповів про створення та діяльність комуні, а також шефство над комуну кавалерійської дивізії ім. Г.Котовського [16]. У 1932 р. на основі публікацій журналу в Москві було видано книгу М.Я.Могилевського «Рационализация и управление сельхозкоммуной», яка узагальнила досвід роботи Ободівської комуні.

Слід також відзначити, що у 1932-1933 рр. преса Бессарабії та Румунії багато писала про ситуацію на лівобережжі Дністра, масову смертність від голодомору та виселення частини заможного молдавського селянства до Сибіру. З цього приводу «Красная Бессарабия» публікувала цілу серію статей в яких спростовувалася така інформація і наводилися приклади кривавих репресій румунських властей у Бессарабії [17]. Такого роду публікації можуть слугувати прикладом того як сталінське керівництво вводило в оману громадськість не лише в СРСР але і за його межами.

На сторінках «КраснойБессарабии» публікували свої статті керівники Республіки Г.І.Старий, Є.П.Воронович, С.І.Дмитріу, П.Р.Кьору. Серед авторів статей про МАРСР зустрічаємо також керівників та активістів Товариства бессарабців, зокрема М.В.Балуха, Х.К.Богопольського, М.О.Демидова, О.П.Сополтян. У журналі публікували свої статті відомі у МАРСР політики, науковці та діячі культури, зокрема історик В.П.Волгін, архітектор О.В.Щусев, географ Л.С.Берг, актриса та режисер С.Г.Бірман.

Особливу увагу журнал приділяв розвитку культури МАРСР. Успіхи у галузі освіти, виникнення вищої школи, розвиток періодики та видавничої справи, проблеми літератури та мистецтва, становлення науки в Автономній Республіці постійно обговорювалися на сторінках журналу. Характеризуючи культурні перетворення в Автономній Республіці «Красная Бессарабия» головну увагу приділяла боротьбі із не писемністю. Так у № 3 за 1927 р. було опубліковано статистичні дані за наслідками перепису 1926 р. Із них дізнаємося, що кількість не писемних в Республіці склала 36,9%, що було значно гірше середнього показника по УРСР. В цей час в Автономній Республіці працювали 276 шкіл лікнепу у селах та 32 у містах. Заняття із не писемними проводилися також у 119 хатах-читальнях та 75 клубах, бібліотеках та червоних кутках. У статті наводяться цікаві свідчення про національний склад населення та мовну

політику керівництва Республіки. Так за даними журналу, у кінці 20-х рр. на території МАРСР молдовську мову використовував 71 заклад політичної пропаганди, українську-46, російську-22, російську та українську-63, єврейську-4, німецьку-7, польську-2, болгарську-1 заклад [18].

Вагоме місце на сторінках журналу зайняла історія виникнення вищих та середніх спеціальних навчальних закладів. Зокрема із публікації І.Ф.Гаян [19], що міститься у №6 за 1934 р. дослідник дізнається про те, що у 1930 р. було створено перший вуз МАРСР - Інститут народної освіти, у 1932 р. розпочав роботу Тираспольський сільськогосподарський інститут. У публікації наводяться статистичні дані про кількість студентів вихідців з Автономної Республіки, що навчалися у вузах УРСР та інших союзних республік.

В журналі публікувалися наукові розвідки співробітників Україно-молдовської комісії при ВУАН. Такі публікації присвячувалися минулому україно-молдовських взаємин. Особливо цікавою є опублікована у №4 за 1935 р. наукова розвідка С.П.Шамрая про заселення українцями та молдованами території лівобережного Придністров'я [20].

На сторінках журналу публікувалася значна кількість матеріалів про допомогу республік СРСР Молдавській Автономній Республіці у розвитку культури та мистецтва. Коли у 1936 р. в Республіці працювала велика група українських майстрів живопису на чолі з А.А.Шовкуненком, «Красная Бессарабия» опублікувала цікаву за змістом публікацію про допомогу митців України своїм колегам з Автономної Республіки [21]. У статті є також інформація про відкриття у 1931р. в Тирасполі Українського музично-драматичного театру під керівництвом відомого українського актора та режисера А.П.Гайдабури.

У жовтні 1934 р. відзначалась 10 річниця утворення МАРСР. До ювілею «Красная Бессарабия» підготувала спеціальний випуск журналу за №9 який повністю був приурочений цій події. На його сторінках керівники Автономної Республіки та активісти Товариства бессарабців опублікували значну кількість матеріалів про досягнення Республіки в галузі економіки та культури. Статистичну та фактичну інформацію наведену у номері слід сприймати особливо критично.

Журнал «Красная Бессарабия» може слугувати і своєрідним джерелом з історії політичних репресій кінця 30-х рр. у МАРСР. Коли у травні 1937 р. було звільнено із посад, а пізніше арештовано та страчено Голову Президії ЦВК МАРСР Є.П.Вороновича, Голову РНК Республіки Г.І.Старого та інших керівників Автономної Республіки у журналі було надруковано статтю В.А. Топольського [22]. В ній звучала така оцінка діяльності «ворогів народу»: «Ненависна банда буржуазно-націоналістичних агентів фашистських розвідок пробралася до керівництва МАРСР і намагалася відірвати Радянську Молдавію від Радянського Союзу і віддати її під владу румунських капіталістів». На початку 60-х рр. керівники Республіки, що зазнали репресій були посмертно реабілітовані.

Важливе місце на сторінках журналу відводилось публікації мемуарів учасників боротьби за встановлення більшовицької влади у Бессарабії та Придністров'ї. Особливо цікавими є спогади А.В.Грізо, В.О.Іскімжі, В.В.Луньова опубліковані в «Красной Бессарабии» протягом 1928-1930 рр. [23] До найбільш значних публікацій журналу перших років його існування слід віднести статтю Б.І.Борисова «Славна річниця Татарбунарського повстання» [24], яку можна розглядати як першу спробу наукового дослідження повстання у с.Татарбунари восени 1924 р. Багато сторінок журналу присвячено керівникам боротьби за встановлення влади більшовиків у Придністров'ї Г.І.Котовському, П.В.Ткаченку та ін. [25].

З липня 1935 р. головним редактором журналу став М.Д.Луценко, а у жовтні цього року побачив світ сотий номер «Красной Бессарабии». Журнал і надалі публікував матеріали з історії МАРСР, економічного та соціального розвитку Республіки, однак все більше ставав заідеологізованим, на його діяльність впливала тоталітарна система, що утвердилася в СРСР. В кінці 30-х рр. в умовах нових геополітичних реалій Товариство бессарабців поступово згортає свою діяльність. Організація, що так активно працювала виявилась не потрібною за умов, коли у питанні приєднання Бессарабії сталінське керівництво вирішило діяти іншими засобами. Її розпуск у серпні 1939 р. відбувся майже не поміченим. Ще раніше, у грудні 1938 р. вийшов у світ останній номер «Красной Бессарабии».

Підсумовуючи викладений у публікації матеріал варто зробити певні висновки. За більш ніж дванадцять років свого існування «Красная Бессарабия» опублікувала значну кількість документальних джерел, статистичної інформації та матеріалів публіцистики, що проливають світло на різні сторони життя Молдавської Автономної Республіки. Однак, досліджуючи такого

Наукові записки

роду джерела слід мати на увазі їх пропагандистський та агітаційний характер, а тому наведена у публікаціях інформація вимагає критичного ставлення та порівняння з іншими групами джерел історії МАРСР.

У плані подальшого дослідження теми цікавим видається дослідження публікацій періодичних видань, що видавалися на території Молдавської Автономної Республіки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- 1.Копанский Я.М. Обществобессарабцев в СССР и союзыбессарабскихэмигрантов(1924-1940 гг.). - Кишинев, 1978. - 196 с.
- 2.Распопова С.Л.Пресса в МолдавскойАвтономнойСоветскойСоциалистическойРеспублике(1924-1940 гг.) //Материалы Международной научной конференции «Приднестровская государственность: история и современность». (К 80-летию образования МАССР).- Тирасполь,2004.- С.56-62.
- 3.История Приднестровской Молдавской Республики в 2 т. Бабилюнга Н.В. и др.- Тирасполь, 1996. - Т. 1. - 388 с.
- 4.С.К.Брысякин,М.К.Сытник. Торжество историческойсправедливости: 1918 и 1940 годы в судьбах молдавского народа. - Кишинев,1969.- 217 с.
- 5.Начало большого пути. Сборник документов и материалов к 40-летию образования Молдавской ССР и создания Коммунистической партии Молдавии. - Кишинев, 1964. - 119 с.
- 6.Токаръ В. История создания социалистической государственности молдавского народа// КраснаяБессарабия.- 1927.- №4.- С.51-63.
7. Кодряну В. М.Фрунзе-основатель МАССР//Там само.- 1928.- №6.- С.5-13.
- 8.Первый Всеомолдавский съезд Советов Отчет по стенограмме.Ч.1//Там само.- 1930.- №1.- С.3-18; Первый Всеомолдавский съезд Советов.Ч.2//Там само. - 1931. - № 3. - С.24-32.
- 9.Первая Всеомолдавская конференция партии партии большевиков//Там само. - 1933. - № 3.- С.5-26.
- 10.Конституция МАССР//Там само. - 1928. - № 2.- С.2-18.
- 11.Символы государственности МАССР//Там само. - 1930. - № 6.- С.29-36.
- 12.Димитриу С.И.Итоги работы МАССР в 1928-1929 хозяйственном году//Там само. - 1930. - № 4.- С.26-31.
- 13.Е.П.Воронович.Большевицкие темпы коллективизации//Том само. - 1933. - № 6.- С.60-71.
- 14.В.А.Луценко.Бюджет МолдавскойАвтономнойРеспублики//Там само. - 1930. - № 2.- С.9-16.
- 15.В.Ф.Андріяшев.Лампочку Иллича в каждый дом//Там само. - 1936. - № 5.- С.31-36.
16. К.П.Корняк. Итоги хозяйственной деятельности комунным. ГКотовского с. Ободовки//Там само. - 1931. - № 3-4. С.50-58;В.Ф.Левицкий. Исторический путь комунны им.Г. Котовского//Там само. - 1931. - № 5-6.- С.42-49.
- 17.В.И.Иванов.Терор оккупантов в Бессарабии//Там само. - 1934. - № 1. С.12-21.
- 18.М.О.Демидов. Победы на фронте культурной революции//Там само. - 1927. - № 3. С.33-42.
- 19.И.Ф.Гаян. Кузница кадров для построения социализма//Там само. - 1934. - № 6. С.40-45.
- 20.С.П.Шамрай. Заселение районов левобережного Приднестровья до р.Ягорлык//Там само. - 1935. - № 4. С.51-64.
- 21.К.Е.Бессараб. Братская помощь народу МАССР//Там само. - 1936. - № 10. С.71-76.
- 22.В.А.Топольский. Карающий меч трудового народа//Там само. - 1937. - № 9. С.11-16.
- 23.А.В.Гризо.Борьба за властьсоветов в Тирасполе//Там само. - 1928. - № 1. С.61-66; В.О.Искимжи. Бессарабскоеподполье//Там само. - 1930. - № 7. С.69-77; В.В.Лунев. Идеи В.И.Ленина живут и побеждают//Там само. - 1930. - № 8. С.59-68.
24. Б.И.Борисов. Славнаягодовщина Татарбунарського восстания//Там само.- 1929 - № 9.- С.59-68.
- 25.Воспоминания о славномполководце//Там само.- 1927 - № 3.- С.40-61; В.А.Сироткин. Борец за властьсоветов т.П.Ткаченко//Там само.- 1929 - № 12.- С.52-59

Тучинский В.А. ЖУРНАЛ «КРАСНАЯ БЕССАРАБИЯ»КАК ИСТОЧНИК ИСТОРИИ МОЛДАВСКОЙ АВТОНОМНОЙ СОВЕТСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

В статье анализируются публикации журнала «Красная Бессарабия», который был официальным органом Товарищества бессарабцев на протяжении 1926-1938 гг. На его страницах опубликовано значительное количество источников и других материалов которые отображают историю МАССР, которая существовала в составе УССР в 1924-1940 гг.

Ключевые слова: «КраснаяБессарабия», МАССР, исторический источник, украино-молдавские взаимоотношения, национальная политика.

Tuchinsky V.A. JOURNAL OF «RED BESSARABIA» AS A SOURCE OF HISTORY MOLDAVIAN AUTONOMOUS SOVIET SOCIALIST REPUBLIC

This article analyzes the publication of the magazine «Red Bessarabia», which was the official organ of the Association for Bessarabians 1926-1938 gg. The pages published a significant number of sources and other materials that reflect the history of MASSR that existed in the USSR in 1924-1940 years.

Key words: «Red Bessarabia» MASSR, a historical source, the Ukrainian-Moldovan relations, national policy.

УДК 94 (438) «1944/1948»

А.В. Войнаровський

**СПЕЦИФІКА ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ В ПОВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ:
ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ**

Розкрито основні проблеми досліджуванні у вітчизняній і зарубіжній історіографії проблеми політичної боротьби на території визволеної від нацистів Польщі. Акцентовано увагу на тематиці і предметах наукових студій, різних напрямках і школах досліджень.

Ключові слова: історіографія, політичний режим, авторитаризм, тоталітаризм, вибори, суспільна свідомість, польська держава.

Функціонування політичних режимів та їх структурні особливості в історії новітнього часу є актуальною проблемою для істориків, політологів, соціологів. Безумовно центральне місце посідає питання боротьби за владу між політичними силами та дотримання демократичних свобод і принципів легітимності. Для пострадянського простору ці аспекти мають особливу цінність, зважаючи на авторитарні практики сусідів України та усунення опозиційних сил незаконними засобами від політичної боротьби за владу.

Показовим у даному відношенні є історичний досвід польської держави по завершенню Другої світової війни. Наявність достатньо широкого спектру політичних сил які презентували різноманітні соціальні прошарки та ідеології, фактично активна участь всіх у боротьбі за звільнення країни від нацистської окупації зумовили достатньо непросту політичну ситуацію в країні.

Безперечно, що в історіографії існують різноманітні підходи до висвітлення даної проблеми з огляду об'єкту і предмету дослідження, визначення пріоритетів у даній сфері суспільного життя. Проблема політичної боротьби та діяльності політичних партій в період 1944 – 1948 рр. завжди викликала чималий інтерес у дослідників. Як правило, головна увага при дослідженні встановлення тоталітарного режиму в Польщі істориками приділялась зовнішньополітичним чинникам. Звісно ж, заперечувати це неможливо, їх вплив є очевидним і вагомим, але часто поза увагою залишалися доволі складні внутрішньополітичні процеси всередині польського соціуму. Адже в сфері впливу СРСР після Другої світової війни опинилися також Фінляндія та Австрія, але саме стійкість соціальних інститутів дозволили цим суспільствам бути не залученими до експерименту радянської модернізації.

А.Валіцький характеризує політичну боротьбу в повоєнній Польщі акцентує увагу на запровадженні прокомуністичними силами нових політичних технологій - фальшуванні інформації та силовому нав'язуванню у суспільну свідомість нової системи цінностей, в умовах гострої соціальної кризи [1].

Достатньо значні успіхи польського сталінізму в масовому виробництві «поневоленого розуму» (суспільної свідомості) окреслював письменник Ч. Мілош, характеризує внутрішньополітичні процеси в країні [2]. Будучи причетним до побудови соціалістичної Польщі, Ч.Мілош вважав успішним комуністичний експеримент, лише завдяки насадженню нової ідеології лівими партіями.

Російський дослідник Я.Драбкін визначаючи специфічні риси притаманні східноєвропейській моделі тоталітаризму, вважає надмірно перебільшеною роль впливу СРСР, в більшості історичних студій, та недооціненими внутрішні процеси в польському соціумі. Важливими для політичного життя країни на його переконання були перехід від аграрного до